

Autoru se podařilo na základě profesionálně zpracovaného bohatého archivního materiálu nejen podrobně zrekonstruovat životní příběh hlavní postavy, její vystupování v nejrůznějších situacích, její názory i zdravotní obtíže, ale i barvitě vylíčit „velkou“ historii v její každodennosti. (Jakými detaily se musel zabývat generální představený dominikánů! Oč všechno musel žádat univerzitní profesor kantonálního ministra školství!).

Kniha je při vši vědecké akribii napsána neobyčejně čtivě, přímo napínavě. Je příjemné, že vědecký aparát je uveden v poznámkách pod čarou. V knize je soupis Zapletalových prací a jmenný rejstřík. Pouze drobná připomínka: životní data důležitých postav se najdou rychleji na internetu než přes četné odkazy v rejstříku.

I když se obě Petráčkovy knihy zabývají téměř shodným časovým obdobím, podobnou tematikou a občas i stejnými událostmi, jejich úhel pohledu i technika zpracování se liší. V tom připomínají dobře promyšlený *parallelismus membrorum*. Obě knihy jsou přitom formálně nezávislé a lze je číst v libovolném pořadí.

Jak víme, paralelismus nemusí být jen dvojitelný. Budeme napjatě očekávat, zda jej autor ještě nerozšíří.

Vladimír Roskovec

ENGMANNOVA HOMILETIKA JAKO KRITICKÁ TEORIE PRAXE KÁZÁNÍ

Engemann, Wilfried. Einführung in die Homiletik. Tübingen; Basel: Francke Verlag, 2002, s. 502. (UTB)

Záměrem Engemanna *Uvedení do homiletiky* je osvětlit jak teologické základy tak praktické důsledky nauky o kázání v koherentní argumentaci. Autor, profesor praktické teologie na univerzitě v Münsteru, proto na jedné straně zdůrazňuje zacílenost předkládané homiletické teorie k praxi kázání. Na druhé straně upozorňuje, že kazatelská praxe není jen cílem homiletiky, nýbrž i jejím východiskem. Tomuto tvrzení se pokouší dostat strukturu knihy: V první z pěti částí kompendia se zabývá kazatelskou praxí, druhou a třetí část věnuje teologii kázání a různým homiletickým koncepcím, ve čtvrté a páté části podává praktické návody k analýze a přípravě kázání. Kniha je především učebnicí a kompendiem, nikoli vlastní homiletikou autora. Avšak jeho teologické východisko, ovlivněné transakční analýzou a sémiotikou, nesporně určuje profil knihy, nejvýrazněji v části věnované teologii kázání.

V úvodní, empirické části Engemann na příkladech kázání studentů teologie analyzuje hlavní homiletické omyly a problémy kázání. Systematickým seřazením problémů vytváří jakýsi katalog „kazatelských neřestí“ z oblasti dogmatiky, etiky, exegeze, hermeneutiky, jazyka apod. Jedním z nejčastějších kazatelských pochybení v oblasti dogmatiky je podle autora opomíjení existenciality člověka,

což vede k nehumánnímu kázání dvojího typu: Kazatel buď zcela přehlíží konkrétní životní skutečnost posluchačů, anebo je zavaluje výčtem aktuálních problémů bez vztahu k evangeliu (s. 3nn). Závažné teologické důsledky má rovněž moralistický pojem hříchu. Je-li hřích vnímán pouze v rovině jednotlivých lidských nedokonalostí a chyb, dochází k relativizaci samotného evangelia, které se stává pouhým zmírňováním lidských nedostatků, místo aby překonávalo zásadní porušenost vztahu mezi Bohem a člověkem (s. 16nn).

V další části knihy se Engemann zabývá teologií kázání, konkrétně zdůvodněním, úlohou a podstatou kázání, což je látka tzv. principiální homiletiky.

V otázce zdůvodnění kázání se kriticky vymezuje vůči Bohrenově pojetí kázání „z radosti“ či „vášně“ a zdůrazňuje, že důvod kázání je třeba hledat „před potenciální zasažeností kazatele“ (s. 79). Sám s pomocí sémiotické kategorie „znaku“ (*Zeichen*) podává dvojí definici kázání: Kázání je jednak „signum božského sebesdělení“. Pochází z toho, že se Bůh ukazuje člověku, tedy ze zjevení (s. 79). Zároveň je však také „signum živého sboru“. Kázání sbor nejen zakládá, ale opět z něj vychází, takže je lze chápat jako nepotlačitelný výraz sborového života (s. 84). Tímto způsobem se Engemann pokouší propojit dvě rozporná teologická vymezení kázání, jak se s nimi setkáváme kupř. v teologii K. Bartha a F. D. Schleiermacha, a ukázat je jako dvě strany téže mince.

Úlohu kázání spatřuje autor v návaznosti na novozákonní teologii v tom, „aby se lidé stali, popř. zůstali občany božího království“ (s. 95). Z Lutherovy teologie připomíná důraz na „sakramentální“ charakter kázání jako „pokračování spásného dění v našem čase“ (s. 96nn), zatímco za dědictví Kalvínovy teologie pokládá podtržení „katechetické“ funkce kázání (s. 100). Neobvyklá je Engemannova homiletická reinterpretace dogmatického učení o Kristově trojím úřadu: královském, prorockém a kněžském. Vyvozuje odtud trojí pojem veřejnosti kázání: Kázání vznáší „kategoriální“ nárok na veřejnost, totiž nárok na lidstvo jako celek. Od něj je třeba odlišit „intendovanou“ veřejnost neboli společnost jako cíl konkrétní dějinné kontextualizace evangelia, a „faktickou“ veřejnost neboli sbor jakožto část společnosti, která kázání slyší a přijímá (s. 102nn).

Podstatou kázání je podle Engemanna „dění komunikace“ (s. 116). Pojem komunikace přitom nechápe jen ve smyslu předávání obsahů, ale také jako utváření vztahů. Zároveň zdůrazňuje, že komunikační rovina kázání nestojí v rozporu s jeho teologickým zdůvodněním, nýbrž obojí se nachází ve vzájemné korelaci: Kázání jako personální komunikace koreluje s jeho inkarnační a pneumatologickou povahou; kázání jako jednající komunikace s jeho stvořitelským charakterem; kázání jako závazná komunikace s jeho eschatologickou povahou a kázání jako uložená komunikace s jeho eklesiologickou dimenzí (s. 119nn).

Rozsáhlou část knihy tvoří představení homiletických směrů a koncepcí. Engemann přitom nepostupuje historicky, nýbrž systematicky. Vychází z analýzy homiletického procesu jako „procesu porozumění a dorozumění“ a rozlišuje v něm čtyři fáze interpretace a produkce textu: fázi předání, přípravy, přednesu a realizace (s. 163nn). Poté na více než dvou stech stran důkladně pojednává jed-

notlivé prvky, tvořící materiální bázi tohoto procesu: osobu kazatele, text, strukturu kázání, řeč, posluchače a bohoslužebný kontext. Přitom postupuje od dějinných aspektů přes současné perspektivy k odvození příslušných homiletických kategorií (s. 175–421).

V závěru knihy předkládá autor šest modelů analýzy kázání, které vycházejí z různých homiletických koncepcí: obsahově-analytický, pastorálně-psychologický, komunikačně-psychologický, rétorický, sémantický model a model teorie řečových aktů. Nakonec připojuje návod k vypracování náčrtu kázání, obsáhlý seznam literatury, jmenný a věcný rejstřík.

Engemannova homiletika podává svým čtenářům solidní, systematicky koncipovaný přehled současných homiletických směrů, které zpravidla hojně čerpají podněty z neteologických věd: psychologie, sociologie, teorie o komunikaci, literární vědy a sémiotiky. Nechybí ani naznačení nejdůležitějších aspektů z dějin homiletiky. Obdivuhodná je širě zpracované látky, navíc způsobem čtivým a často názorným. Knihu doplňuje nespočet přehledů, grafů a tabulek. Pozitivně hodnotím prostor věnovaný principiálním otázkám kázání, které jsou od dob „empirického převratu“ v polovině 60. let minulého století spíše na okraji zájmu. Svou práci autor alespoň zčásti zaplňuje tento deficit. Zároveň je jeho teologie kázání originálním pokusem skloubit homiletickou teorii s otázkami empirickými.

Za problematické pokládám některé autorovy příliš paušální soudy na adresu dialektické teologie. Například tvrzení, že v dialektické teologii „byla komplexní situace člověka okleštěna na stereotypně se opakující situaci rozhodnutí odpovědět Božímu oslovení ano či ne“ (s. 366), je dle mého názoru silně zjednodušující. [K. Barth již r. 1932 v *retraktaci svého kázání z r. 1916 označil „učení o ‚rozhodnutí‘ a dvou ‚možnostech‘“ za „bludné učení“ (K. Barth. *Predigten 1916. Hrsg. U. a J. Fähler. Zürich 1998, s. 62.*). I při svém důrazu na bibličnost kázání se rovněž vyslovoval pro ohled kazatele k situaci posluchačů: *Kazatel „[...] má při svém výkladu nepřetržitě promýšlet: život těchto lidí, velké a malé věci, které pro ně mohou být důležité, předpoklady, které si tito lidé s sebou přinášejí, prožitky či zkušenosti, které mají za sebou nebo také před sebou.“ (Týž, *Die Gemeindegängigkeit der Predigt, /9. I. 1935/ EvTh 16 (1956), s. 194–205; s. 200n.*)] Nezvykle velká je pozornost, jakou autor věnuje otázce kazatelovy subjektivity, zatímco pojednání práce s biblickými texty přichází poněkud zkrátka. Prostor by si jistě zasloužila například otázka kázání na žánrově různé biblické texty či konkrétní příklady „správné“ homiletické exegeze. Ty neobsahuje ani v závěru připojený, pouze obecný návod k vypracování kázání. Jakkoli je první část knihy úzce provázaná s praxí a nabízí množství příkladů kazatelských přehmatů, konkrétní pozitivní podněty pro přípravu kázání musejí kazatelé a studenti teologie hledat jinde.**

Tabita Landová